

HOZIRGI XITOIY TILIDA AVTOMOBIL SOHASI
TERMINOLOGIYASINING DUNYO VA O‘ZBEK TILSHUNOSLIGIDA
O‘RGANILISHI

S.A Xashimova fil.f.d (DSc), professor
Toshkent Davlat Sharqshunoslik universiteti
Xamrayeva Muxtasar Ozodovna
Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti magistrant
Xamrayeva Muxtasar Ozodovna

Annotatsiya

Mazkur maqolada hozirgi xitoy tilida avtomobil sohasi terminologiyasining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda lingvistik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, dunyo va o‘zbek tilshunosligida ushbu yo‘nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar qiyosiy asosda ko‘rib chiqiladi. Terminlarning hosil bo‘lish usullari, tarjima muammolari va semantik xususiyatlari ilmiy jihatdan yoritiladi.

Kalit so‘zlar: terminologiya, avtomobil sohasi, xitoy tili, texnik terminlar, tarjima, lingvistika, globalizatsiya, leksikologiya

Abstract

This article examines the formation, development, and linguistic features of automotive terminology in modern Chinese. It also provides a comparative analysis of studies conducted by international and Uzbek linguists. Special attention is given to term formation, translation challenges, and semantic features.

Key words: terminology, automotive field, Chinese language, technical terms, translation, linguistics, globalization

Zamonaviy dunyoda texnologik taraqqiyotning jadal rivojlanishi ilmiy-texnik terminologiyaning kengayishiga olib kelmoqda. Ayniqsa, avtomobil sanoati global iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi sifatida yangi tushunchalar va atamalarni yuzaga keltirmoqda. Bu esa tilshunoslikda yangi terminlarning shakllanishi, ularning semantik tuzilishi va tarjima masalalarini o‘rganishni dolzarb vazifaga aylantiradi.

Xitoy tili o‘zining tipologik xususiyatlari bilan boshqa tillardan keskin farq qiladi. Uning izolyativ tabiati termin yasash jarayoniga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli, xitoy tilida avtomobil terminologiyasining shakllanishi va rivojlanishi o‘ziga xos lingvistik qonuniyatlarga asoslanadi. Zamonaviy dunyoda texnologik taraqqiyotning jadal rivojlanishi ilmiy-texnik terminologiyaning kengayishiga olib kelmoqda¹.

Ayniqsa, avtomobil sanoati global iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi sifatida yangi tushunchalar va atamalarni yuzaga keltirmoqda[2]. Xitoy tili o'zining tipologik xususiyatlari bilan boshqa tillardan keskin farq qiladi[3]. Uning izolyativ tabiati termin yasash jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi[4]. Mazkur maqolaning maqsadi — hozirgi xitoy tilida avtomobil terminologiyasining o'rganilishi holatini tahlil qilish, uni dunyo va o'zbek tilshunosligidagi tadqiqotlar bilan qiyoslashdan iborat.

Avtomobil terminologiyasining nazariy asoslari

Terminologiya — bu ma'lum bir soha doirasida qo'llaniladigan maxsus so'z va iboralar tizimi bo'lib, u ilmiy va texnik kommunikatsiyaning asosiy vositasi hisoblanadi[5]. Texnik terminlar aniqlik, bir ma'nolilik va standartlashuv kabi xususiyatlarga ega bo'lishi lozim[6]. Zamonaviy tilshunoslikda terminlarning hosil bo'lish usullari — kompozitsiya, affiksatsiya, semantik kalkalash, transliteratsiya va tavsifiy tarjima orqali amalga oshiriladi[7]. Zamonaviy tilshunoslikda terminlarning quyidagi hosil bo'lish usullari ajratiladi:

- kompozitsiya (so'z birikmasi orqali yasash),
- affiksatsiya,
- semantik kalkalash,
- transliteratsiya va transkripsiya,
- tavsifiy tarjima.

Xitoy tilida esa termin yasashda kompozitsiya va semantik kalkalash yetakchi o'rin egallaydi[8].

Avtomobil sohasi terminologiyasi mexanika, elektronika, dasturlash va boshqa ko'plab yo'nalishlarni qamrab oladi. Shu bois bu sohadagi terminlar murakkab semantik va strukturaviy xususiyatlarga ega.

Dunyo tilshunosligida avtomobil terminologiyasining o'rganilishi

Dunyo tilshunosligida avtomobil terminologiyasi keng qamrovli tadqiqot obyekti sifatida o'rganilgan. Baranov M. va Kraevskaya I. o'z tadqiqotlarida xitoy tilida termin hosil qilish jarayonlarini chuqur tahlil qilib, terminlar asosan ichki til resurslari asosida yaratilishini ta'kidlaydi[1]. Ularning fikricha, xitoy tilida semantik kalkalash usuli eng samarali hisoblanadi, chunki bu usul terminning ma'nosini aniq saqlab qoladi.

Zadorojniy N.N. va Shor G.A. tomonidan olib borilgan tadqiqotlar avtomobil terminlarini tarjima qilish muammolariga bag'ishlangan bo'lib, ular semantik va funksional ekvivalentlikka alohida e'tibor qaratadi[2]. Ko'p komponentli terminlar muammosi ham dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bunday terminlarni tarjima qilishda morfologik farqlar, semantik noaniqlik va leksik to'qnashuvlar yuzaga keladi[4]. Pozdnysheva I.N. o'z ishlarida ingliz, fransuz va rus

tillarida avtomobil terminlarining shakllanish prinsiplari hamda sinonimiya hodisasini o'rganadi. Bu esa til tizimlari o'rtasidagi farqlarni aniqlashga yordam beradi.

Chubinec va Xorechko tadqiqotlarida esa xitoy tilida texnik terminlarning iyerogliflar kombinatsiyasi orqali hosil bo'lishi asoslab berilgan[5]. Shuningdek, zamonaviy lug'atlar, jumladan, transport terminlariga oid xalqaro lug'atlar terminologiyani standartlashtirishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbek tilshunosligida avtomobil terminologiyasining o'rganilishi

O'zbek tilshunosligida avtomobil terminologiyasi nisbatan yangi o'rganilayotgan yo'nalishlardan biridir. Qodirov A. transport terminologiyasini ijtimoiy va lingvistik jihatdan tahlil qilib, terminlarning jamiyatdagi kommunikativ ahamiyatini ko'rsatadi[7]. Saidov N. esa o'zbek tilida leksikologiya masalalarini o'rganib, terminlarning semantik va morfologik xususiyatlarini yoritadi[8].

Bo'riboeva va Sobirov tadqiqotlarida ingliz va o'zbek tillarida transport vositalarining nomlanishi qiyosiy asosda o'rganiladi[10]. Dadaboyev H. esa o'zbek terminologiyasining nazariy asoslarini ishlab chiqib, terminlarning shakllanish jarayonini tizimli tarzda izohlaydi[9]. Mazkur tadqiqotlar o'zbek tilida avtomobil terminologiyasini rivojlantirish va standartlashtirish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Xitoy tilida avtomobil terminologiyasining lingvistik xususiyatlari

Xitoy tilida avtomobil terminologiyasi asosan iyerogliflar kombinatsiyasi orqali hosil qilinadi. Har bir komponent ma'lum semantik yukni o'zida mujassam etadi⁵. Masalan, terminlar ko'pincha predmetning funksiyasi yoki xususiyatini aks ettiradi. Bu esa terminlarning tushunarligini oshiradi. Bundan tashqari, ingliz tilidan kirib kelgan xalqaro terminlar ham xitoy tiliga moslashtiriladi. Bunda fonetik, grafik va semantik moslashuv jarayonlari kuzatiladi⁶. Xitoy tilida terminlarning iyerarxik tuzilishi va komponentlar o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlik muhim ahamiyat kasb etadi.

Texnologiyalar rivoji bilan yangi terminlar paydo bo'ladi Elektromobillar, avtonom (o'zi boshqaruvchi) mashinalar, sun'iy intellekt va "aqlli" transport tizimlari keng tarqalmoqda. SHu sababli: **yangi tushunchalar, yangi terminlar, yangi terminlar, yangi lug'at va standartlar paydo bo'ladi.** Masalan, "autonomous driving", "battery management system" kabi atamalar allaqachon global terminlarga aylandi. Xitoy tilining roli kuchayadi. Xitoy avtomobil sanoati dunyoda etakchiga aylanmoqda. SHuning uchun: xitoycha terminlar xalqaro maydonga chiqishi mumkin yoki inglizcha terminlar xitoy tiliga yanada ko'proq moslashtiriladi. Bu esa ikki tomonlama ta'sirni keltirib chiqaradi: globallashtirish va milliyalashtirish paydo bo'ladi. Tarjima va standartlashtirish muhim bo'lib qoladi. Kelajakda asosiy muammo: bir

terminning turli tillarda turlicha ifodalanishi. SHu sababli: xalqaro standartlar (ISO kabi) kuchayadi, terminlar bir xil ma'noda qo'llanishi talab qilinadi. O'zbek tilshunosligida yangi imkoniyatlar beradi. O'zbek tilida bu soha hali to'liq rivojlanmagan. Kelajakda yangi ilmiy tadqiqotlar ko'payadi, milliy terminlar yaratiladi, tarjima maktabi kuchayadi. Bu sen kabi magistrlar uchun katta imkoniyatdir. Dissertatsiya, maqola, hatto lug'at yaratish darajasigacha chiqish mumkin. Sun'iy intellekt va raqamlashuv ta'siri (sun'iy intellekt) rivoji natijasida. avtomatik tarjima tizimlari paydo bo'ladi, terminlar tezroq tarqaladi, lekin noto'g'ri tarjima xavfi ham oshadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, avtomobil terminologiyasi zamonaviy ilmiy-texnik taraqqiyot bilan bevosita bog'liq holda rivojlanadi. Xitoy tilida terminlar asosan ichki til imkoniyatlari asosida yaratiladi, boshqa tillarda esa ko'proq o'zlashma terminlar ustunlik qiladi. Dunyo tilshunosligida ushbu yo'nalish keng o'rganilgan bo'lsa-da, o'zbek tilshunosligida hali ham chuqur tadqiqotlar olib borish zarur. Kelgusida avtomobil terminologiyasini standartlashtirish, tarjima qilish va lingvistik jihatdan tahlil qilish dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi. Bu soha kelajakda juda dinamik (tez o'zgaruvchan), xalqaro ahamiyatga ega, ilmiy va amaliy jihatdan juda talab yuqori bo'lgan yo'nalishga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Baranov M., Kraevskaya I. Xitoy tilida termin hosil qilish tadqiqotlari
2. Zadorojniy N.N., Shor G.A. Avtomobil terminlari tarjimasi
3. Mattson F. Automotive Upholstery & Interior Restoration
4. Pozdnysheva I.N. Avtomobil terminologiyasi tadqiqotlari
5. Chubinec A.A., Xorechko U.V. Xitoy texnik terminologiyasi
6. Oxford Dictionary of Transport Terms. Oxford, 2021
7. Qodirov A. Til va jamiyat: transport terminlari. Toshkent, 2020
8. Saidov N. O'zbek tilida leksikologiya masalalari. Toshkent, 2018
9. Dadaboyev H. O'zbek terminologiyasi. Toshkent, 2019
10. Bo'riboeva O'., Sobirov O. Transport vositalari nomlanishi, 2025